

بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان با روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان

فخرالسادات نصیری ولیک بنی^۱، اکرم مرادی سفر^{۲*}

Studying the Relationship between Teachers' Professional Qualities and Students' Entrepreneurial Motivation and Spirit

Fakhrossadat Nasiri¹, Akram Moradisafar^{2*}

Abstract

چکیده

This study investigated the impact of teachers' professional qualities on the students' entrepreneurial motivation and Spirit in the female vocational schools of Hamadan. The statistical population of this descriptive and correlational research included 799 students in the academic years of 1396-1397. According to the stratified random sampling of Kergcie and Morgan table, a sample of 260 students was selected. Three standard questionnaires were used: Teachers' Professional Qualities, Entrepreneurial Spirit and Entrepreneurial motivation. The face and content validity of the questionnaires were examined and their reliability measures, according to Cronbach's alpha, were calculated to be .93, .88 and .85, respectively. The data was analyzed by using SPSS and Lisrel softwares. The results showed that there was a positive meaningful relationship between the teachers' professional qualities and the students' entrepreneurial motivation and spirit. However, it was observed that the indirect effect of the teachers' professional qualities on the students' entrepreneurial spirit with the mediating role of entrepreneurial motivation was not meaningful.

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان با روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس دخترانه فنی و حرفه‌ای و کار و دانش شهر همدان در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ انجام شده است. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دختر مدارس دخترانه فنی و حرفه‌ای و کار و دانش شهر همدان به حجم ۷۹۹ نفر بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و براساس جدول کرجسی و مورگان، ۲۶۰ نفر انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های پژوهش از سه پرسشنامه استاندارد صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، روحیه کارآفرینی و انگیزه کارآفرینی استفاده شد. روایی پرسشنامه‌ها با استفاده از روایی محتوایی و صوری انجام شد و پایایی آن نیز از طریق ضریب آلفای کرانباخ محاسبه و به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۸۸ و ۰/۸۵ برآورد گردید. داده‌های پژوهش، پس از جمع‌آوری با استفاده از نرم‌افزارهای آماری Lisrel و SPSS تحلیل شدند. نتایج نشان داد: بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و انگیزه کارآفرینی با روحیه کارآفرینی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و اثر مستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی و انگیزه کارآفرینی، مثبت و معنی‌دار بود. ولی اثر غیرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی با نقش میانجی انگیزه کارآفرینی، معنی‌دار نبود.

Keywords: Teachers' Professional Qualities, Entrepreneurial Spirit, Entrepreneurial Motivation

واژه‌های کلیدی: صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، روحیه کارآفرینی، انگیزه کارآفرینی

1. Associate Professor, Department of Education, Bu-Ali Sina University. Hamedan, Iran.

2. M. A. of Educational Administration, Bu-Ali Sina University. Hamedan, Iran

Email: moradisafar2017@gmail.com

۱. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران

* نویسنده مسئول:

مقدمه

بی‌تردید در عصری زندگی می‌کنیم که با تغییرات و تحولات، همراه با پیشرفت و توسعه روزافزون روبه‌روست و علم و دانش نیز زیربنای این امر مهم بوده و به سرعت در حال افزایش و تعالی می‌باشد؛ لذا تمامی سازمان‌ها در برابر این تغییرات همه‌جانبه و تحت فشار آن، تسلیم شده و ملزم به پذیرش و نهایتاً برنامه‌ریزی در این راستا هستند (دارلین^۱، ۲۰۰۳). آموزش و پرورش هم نه‌تنها در این امر، مستثنی نیست، بلکه از جمله سازمان‌هایی است که بیش از سایرین در زمینه پرورش استعدادها، خلاقیت و نوآفرینی افراد، مسئولیت دارد؛ زیرا از یک‌سو مسئول تبدیل کردن انسان‌های مستعد به انسان‌های سالم، بالنده، متعادل و رشد یافته است و از سوی دیگر، تأمین‌کننده نیازهای نیروی انسانی متخصص جامعه در بخش‌های متفاوت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... است. آموزش و پرورش، وظیفه دارد رویکردها و خط‌مشی‌های متناسب با تحولات حال و آینده را چه با نگاه تحولی و چه با نگاه سازگاری خردمندانه اتخاذ نماید (عبابف و همکاران، ۱۳۹۳). در این بین، معلمان به عنوان یکی از ارکان اصلی و مهم آموزش و پرورش، دارای نقش اساسی در کیفیت آموزش و در نتیجه یادگیری هستند. توفیق یا شکست برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی هر نظام و هر کشوری به معلمان آن بستگی دارد (ایلماز^۲، ۲۰۱۰)؛ بنابراین از آنجا که کلید اصلی آموزش و پرورش در دست معلمان است، به‌کار گماردن تواناترین و شایسته‌ترین افراد برای حرفه معلمی از مهم‌ترین موضوعات است (شفیع‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳) و توجه به صلاحیت‌های گوناگون معلمان، موجب بقا و ضامن تداوم نظام آموزشی و دستیابی به اهداف متعالی می‌گردد.

مولدر^۳ (۲۰۰۱) تعریف صلاحیت یا شایستگی را به دلیل دیدگاه‌های متنوعی که در این زمینه وجود دارد، کار دشواری می‌داند. وجود تعاریف متعدد صلاحیت یا شایستگی، ناشی از کاربرد وسیع این واژه در حوزه‌های مختلف روان‌شناسی، مشاوره شغلی و شاخه‌های مختلف مدیریت، همچنین تفاوت در ارزش‌ها، مبانی فلسفی، نگرش‌ها و رویکردهای متفاوت در بین اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه است. صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمی، شامل مجموعه شناخت، گرایش و مهارت‌هایی است که معلم با کسب آن‌ها می‌تواند به پرورش جسمی، عقلی، عاطفی، اجتماعی و معنوی فراگیران اقدام نماید (به نقل از ملکی، ۱۳۸۸). معلمان با استفاده از صلاحیت‌های حرفه‌ای خود، علاوه بر این که می‌توانند با نوآوری و خلاقیت بر توسعه حرفه‌ای و توانمندسازی خود کمک کنند، قادرند موجب برانگیختن دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف شوند که از آن جمله می‌توان به ایجاد انگیزه و روحیه کارآفرینی اشاره نمود. روحیه کارآفرینی، مجموعه‌ای از خصوصیات روان‌شناختی شامل نیاز به استقلال، پیشرفت، نوآوری، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام است. افراد دارای این خصوصیت، این توانایی را دارند که برای خود کسب و کاری مستقل ایجاد نموده و در واقع، تبدیل

1. Darling
2. Yilmaz
3. Mulder

به یک کارآفرین شوند (به نقل از هوشمندان مقدم فرد و همکاران، ۱۳۹۰). از آنجایی که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به صلاحیت حرفه‌ای معلمان اشاره شده و با توجه به این که تمامی برنامه‌های آموزش و پرورش بر محور اجرای این سند می‌چرخد؛ لذا توجه به این ویژگی در به‌کارگیری معلمان و همچنین تأثیر آن بر متغیرهای مختلف، دارای اهمیت ویژه می‌باشد. با این توضیحات، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان می‌باشد.

آموزش و پرورش از مهمترین نهادهای اجتماعی می‌باشد و به همین دلیل، کیفیت سایر نهادهای اجتماعی نیز تا اندازه زیادی به چگونگی عملکرد آموزش و پرورش بستگی دارد. شناسایی استعدادها و ایجاد شرایط لازم برای شکوفایی افراد در زمینه‌های مختلف و رشد موزون و متعادل انسان در جنبه‌های عقلانی، عاطفی و جسمانی، مسئولیت‌سنگینی است که آموزش و پرورش باید به انجام برساند (روحی، ۱۳۹۳) و عنصر اصلی عهده‌دار این مسئولیت، معلمان می‌باشند. معلم، کارگزار اصلی تعلیم و تربیت و روح نظام آموزش هر کشوری است و با کوشش خردمندان اوست که اهداف متعالی نظام آموزشی کشور محقق می‌شود. آنچه که کودکان، نوجوانان و جوانان در مدرسه کسب می‌کنند، متأثر از خصوصیات، کیفیات و شایستگی‌های علمی، فرهنگی، دینی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی معلمان است (عبداللهی و همکاران، ۱۳۹۳). شایستگی و صلاحیت معلم به توانایی معلم در برآوردن نیازها و مطالبات حرفه تدریس به میزان کافی و با استفاده از مجموعه یکپارچه‌ای از دانش، مهارت، و نگرش گفته می‌شود. به طوری که این مجموعه در عملکرد و بازتاب معلم تجلی یابد (نیچ ولت، بیچارد، برکلیمانس، و رلاپ و وابلز^۱، ۲۰۰۵). صلاحیت عبارت از مجموعه دانش، مهارت، و نگرش (به عنوان یک کل) که برای انجام وظیفه‌ای یا کارکردی در انطباق با الزامات کار به کار گرفته می‌شود. این امکان وجود دارد که مؤلفه‌های صلاحیت با توجه به نوع حرفه و سطح صلاحیت آن، متفاوت باشند (به نقل از حاتم‌زاده و همکاران ۱۳۹۵). برنامه‌ریزی آموزشی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، جهت تربیت افراد کارآفرین و تکنیسین، مستلزم توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان و هنرجویان است و در این زمینه، ارتقا و بازسازی مداوم صلاحیت‌های فنی و حرفه‌ای معلمان ضروری است؛ زیرا معلمان علاوه بر رشته تخصصی باید دانش و مهارت خود در فناوری‌های نوین را به‌روز نموده تا بتوانند آن‌ها را در تدریس به‌کار گیرند (مورنو^۲، ۲۰۰۷). بایور^۳ (۲۰۰۷) معتقد است مربی فنی و حرفه‌ای باید دارای اطلاعات عمیق نسبت به تخصص و بازار کار و فرایند کار باشد و ضمن مهارت در ترکیب اطلاعات نظری و عملی، توانایی داشته باشد که دانش و مهارت خود را به طور مؤثر به هنرجویان منتقل نماید. همچنین دت‌ریج^۴ (۲۰۱۲) بر دانش و مهارت مربیان فنی و حرفه‌ای تأکید

1. Nijveldt , Beijaard, Brekelmans, Verloop & Wubbels
 2. Moreno
 3. Bauer
 4. Dittrich

دارد و رانر (۲۰۱۲) مدرک دانشگاهی، عملکرد جمعی و علم و دانش را برای مربی فنی و حرفه‌ای توصیه می‌کند. هانتلی^۱ (۲۰۰۸) قابلیت‌های معلمان را در سه زمینه دانش حرفه‌ای، عمل حرفه‌ای و تعهد حرفه‌ای، دسته‌بندی کرده است. دانش حرفه‌ای شامل دانش محتوا، شناخت دانش آموز و آگاهی از تدریس و یادگیری است؛ عمل حرفه‌ای از طراحی یادگیری، ایجاد محیط یادگیری و سنجش و ارزشیابی یادگیری تشکیل شده است؛ و تعهد حرفه‌ای، شامل یادگیری حرفه‌ای، مشارکت، رهبری، ارزش‌ها، ارتباطات و اخلاقیات است (به نقل از شفیع‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳).

در عصر کنونی و با توجه به پیشرفت و توسعه علمی - اقتصادی کشورها، یکی از عوامل بسیار مؤثر بر دگرگونی و ترقی چهره اجتماعی، اقتصادی و صنعتی کشور، حرکت سریع به سوی فعالیت‌های کارآفرینانه و کارآفرینی افراد جامعه می‌باشد و عامل موفقیت در این امر هم، داشتن روحیه کارآفرینی است. با این که روحیه انسان برای کسب موفقیت، در دوران کودکی شکل می‌گیرد، ولی می‌توان با یک برنامه صحیح آموزشی، روحیه خلاقیت و رسالت کاری را در افراد گسترش داد (امین بیدختی و مالکی، ۱۳۹۳). رشد و پرورش روحیه کارآفرینی در دانش‌آموزان، رخوت و سستی، یأس و ناامیدی حاکم بر دانش‌آموز را که معلول فضای آموزشی خشک و مستبدانه است به یک جنبش فکری در جهت خلق ایده‌ها و اندیشه‌های نو و سالم تبدیل می‌کند. این ایده‌های نو و سالم است که می‌تواند به یک طرح شغلی تبدیل شود و در نهایت، دانش‌آموخته آموزش و پرورش را به سمت و سوی کاری جدید سوق دهد (بهرام‌زاده و همکاران، ۱۳۸۵).

آلبرت و ماریون (۲۰۰۱) بیان می‌دارند که روحیه کارآفرینی شامل ایجاد شغل و همچنین تمامی فعالیت‌های انسانی، شناسایی فرصت‌ها، گردآوری منابع مختلف برای تولید سرمایه می‌باشد. عده‌ای از محققین، روحیه کارآفرینی را به عنوان مجموعه‌ای از رفتارهای مثبتی که منجر به سرمایه‌گذاری یا آغاز شغل و یا نوآوری و ابتکار عمل می‌شود، می‌دانند (چرمچیان لنگرودی و توسلی، ۱۳۹۳). به اعتقاد لاسپیتا^۲ و همکارانش (۲۰۱۰) روحیه کارآفرینی، عاملی فردی است که بیش از سایر عوامل فردی یا صفات شخصی بر ایجاد کارآفرینی بین افراد، تأثیر گذار است. ابشونکا و همکاران (۲۰۱۲) معتقدند روحیه کارآفرینی ناحیه‌ای در ذهن است که هدایت‌کننده و سوق‌دهنده فرد به سمت رفتار کارآفرینی است. کارآفرینان به دلیل تمایل به نتیجه یا انگیزه اکتساب، کار را برای حسن انجام و نه به خاطر پاداش، انجام می‌دهند. همچنین این افراد به دلیل آگاهی از شرایط مخاطره‌آمیز در حوزه فعالیت، در مواجهه با ابهامات، دست به خلاقیت می‌زنند و قدرت تحمل ابهام آن‌ها بیشتر از سایر افراد است (به نقل از بیژنی و همکاران، ۱۳۹۴).

یکی از اهداف مهم برنامه درسی کارآفرینی، ایجاد انگیزه کافی در هنرجویان برای کار و مشارکت جدی در فعالیت‌های اقتصادی است که لازمه آن، چگونگی به‌کار بستن تخصص از یک طرف و

1. Huntly
2. Laspita

به‌کارگیری مهارت‌های لازم برای راه‌اندازی یک واحد کاری و یا انجام کار مفید در محیط‌های کاری از طرف دیگر می‌باشد (سعیدی‌کیا، ۱۳۸۶). کارآفرینی، فعالیتی است که به ایجاد فرصت‌های معنی‌داری برای افراد در راستای دستیابی به استقلال مالی و اقتصادی از طریق افزایش نوآوری‌ها و فرصت‌های جدید کسب و کار منجر می‌شود (به نقل از شیرینی و علی‌بیگی، ۱۳۹۴: ۳۴۸). کارآفرینی، ارتباط بسیار نزدیکی با انگیزه دارد، زیرا انگیزه را می‌توان نیروی محرک فعالیت‌های افراد و قوه جریان کارآفرینی او دانست. در کارآفرینی، انگیزش را اصلی‌ترین مفهوم در شناخت رفتار کارآفرین و فرآیند انتخاب فعالیت‌های کارآفرینانه فرد کارآفرین می‌دانند. انگیزه‌ها مشخص می‌کنند که چرا کارآفرینان یک فعالیت خاص کارآفرینی را انجام می‌دهند (شاین^۱ و همکاران، ۲۰۰۳). در واقع انگیزه کارآفرینی یک نیروی محرکه است که هدایت‌کننده و نگهدارنده رفتار کارآفرینان در جهت کارآفرینی می‌باشد، زیرا به عقیده صاحب‌نظران، انگیزه آن چیزی است که موجود زنده را به حرکت وامی‌دارد و موجب جنبش آن می‌شود (سیف، ۱۳۹۰). ژوپلو و همکاران^۲ (۱۹۹۸) عواملی را که در ایجاد انگیزه کارآفرینی مؤثرند، بیان نمودند که مهم‌ترین آن‌ها دستیابی به یک حس خوب از انجام و رشد تجارت؛ استفاده بهتر از توانایی‌ها؛ آموزش؛ دانش و مهارت‌های فرد؛ کنترل زمان و کار شخصی؛ به دست آوردن پول برای ثروتمند شدن و به دست آوردن امنیت و تمایل به مدیریت، به جای مدیریت‌شدن به وسیله دیگران می‌باشند. البته عوامل زیادی در ایجاد انگیزه کارآفرینی دخیل هستند که یکی از اساسی‌ترین انگیزه‌های کارآفرینان، نیاز به خودشکوفایی می‌باشد که بر سود مالی، برتری جویی، اهداف و چشم‌اندازهای روشن و غیره... اولویت دارد.

با بیان توضیحات فوق از مبانی نظری، می‌توان اذعان نمود که آموزش و پرورش، نقش اصلی را در موفقیت افراد و ملت‌ها داشته و در بین منابع مختلف آموزش و پرورش، توانایی و شایستگی معلمان در یادگیری فراگیران، نقش حیاتی دارد. هر نوع بهبود معنادار و اساسی در مدارس و نظام آموزشی باید از معلم شروع شود؛ زیرا از یک سو ارتباط معنی‌داری بین بهبود مدرسه و عملکرد معلم و از سوی دیگر، ارتباط ضروری و منطقی بین بهسازی عملکرد معلم و یادگیری دانش‌آموزان وجود دارد. بر این اساس، رشد حرفه‌ای معلمان به عنوان راهبردی برای بهبود کیفیت مدارس، اهمیت زیادی پیدا کرده است (علی‌نژاد و عبدالله‌زاده، ۱۳۹۳). معلمان به عنوان مهم‌ترین رکن سازمان آموزش و پرورش در بهبود کیفیت فرایند تدریس و یادگیری، نیازمند یک سری صلاحیت‌ها می‌باشند که شامل توانایی معلم در برآوردن نیازها و مطالبات حرفه تدریس به میزان کافی و با استفاده از مجموعه‌ای یکپارچه‌ای از دانش، مهارت و نگرش است (نیچ ولدت و همکاران، ۲۰۰۵). در این بین، هنرآموزان و معلمان هنرستان‌ها مستثنی نبوده و آن‌ها هم به ضرورت وظیفه‌شان، باید از کلیه شایستگی‌ها و صلاحیت‌ها برخوردار باشند؛ زیرا کیفیت، مهارت و شایستگی فارغ‌التحصیلان نظام آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای تا حد زیادی تابع کارایی هنرآموزان این نظام، آمادگی آن‌ها برای

1. Shane
2. Zhuplev

تدریس، آگاهی آن‌ها به روش‌ها و وسایل نوین آموزشی و تحولات روزآمد دانش می‌باشد. از این رو ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای هنرآموزان فنی و حرفه‌ای، از جمله تدابیر مؤثر برای تضمین کیفیت در نظام آموزش فنی و حرفه‌ای و متعاقب آن، بهبود مستمر کیفیت آن است (صالحی و دیگران، ۱۳۸۸). لزوم توجه به شایستگی‌های حرفه‌ای هنرآموزان از آنجا آشکار می‌شود که پژوهش‌های انجام شده در این باب، نبود هنرآموزان با کفایت (راد و دیگران، ۱۳۸۹) و محدودیت نیروی متخصص در زمینه آموزش دروس نظری و عملی رشته‌های فنی و حرفه‌ای (لنکرانی و عمادزاده، ۱۳۸۱) را نشان داده‌اند؛ از سوی دیگر، در واکنش به تغییرات و نیازهای جدید در بخش‌های صنعت و تجارت، رقابت‌های بین‌المللی برای تولید نیروی کار ماهر و شایسته (امفادی^۱، ۲۰۰۱)، نیاز به معلمان حرفه‌ای شایسته و برنامه‌های آموزشی جدید، بیش از پیش لازم است (به نقل از امین‌خندقی و همکاران، ۱۳۹۳). چنانچه نتایج پژوهش‌های پیشین نیز مؤید این امر است که معلمان و هنرآموزان فنی و حرفه‌ای با داشتن صلاحیت و شایستگی، تأثیرات مثبتی بر عوامل متعدد و هنجاریان داشته‌اند؛ از جمله کونینگ و لاورمن^۲ (۲۰۱۶) در نتایج بررسی خود نشان دادند بین صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزشگران با سطح خودکار آمدی آن‌ها در انجام وظایفشان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین صفا و آذرنژاد (۱۳۹۶) پژوهشی را در زمینه تأثیر مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای بر عملکرد شغلی آموزشگران هنرستان‌ها انجام دادند؛ نتایج تحقیق آن‌ها گویای آن بود که سه مؤلفه اصلی صلاحیت‌های حرفه‌ای شامل صلاحیت‌های پایه، صلاحیت‌های شخصی و صلاحیت‌های آموزشی، دارای اثر مثبت و معنی‌داری بر عملکرد شغلی آموزشگران هنرستان‌های کشاورزی بوده و در حدود ۵۳ درصد از واریانس آن را تبیین کرده‌اند. ماهازانی و همکاران (۲۰۱۲) پژوهشی با عنوان توسعه صلاحیت‌های تجربه محور مربیان و استادکاران آموزش فنی و حرفه‌ای مالزی انجام دادند و بیان کردند که چارچوب صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان در سه بعد صلاحیت‌های فنی (تکنیکی)، صلاحیت‌های اجتماعی انسانی و صلاحیت‌های آموزشی روش‌شناسی، تقسیم‌بندی می‌شود. همچنین بر اساس نتایج پژوهش سبحانی‌نژاد و تژدان (۱۳۹۴) می‌توان صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان فنی و حرفه‌ای را در سه بعد صلاحیت‌های شخصی، صلاحیت‌های تخصصی حرفه‌ای (مؤلفه‌های دانش، بینش و مهارت) و صلاحیت‌های اخلاقی اعتقادی (مؤلفه‌های وجدان کاری، توسعه توانمندی، اعتدال اجتماعی، روابط اجتماعی، انضباط اداری و ایمان درونی) طبقه‌بندی نمود. یافته‌های این مطالعات و تحقیقات دیگر، همگی مبین این نکته می‌باشد که درست است در زمینه تأثیر صلاحیت‌های معلمان بر دانش‌آموزان، هنجاریان و عوامل دیگر، پژوهش‌های زیادی به عمل آمده است، ولی بازاندیشی در مسئله چگونگی انتخاب معلمان و تعیین شاخص‌های شایستگی آن‌ها با توجه به شرایط و موقعیت‌های زمانی، ضرورت ویژه دارد. لذا با توجه به این امر مهم، پژوهش حاضر به بررسی رابطه این متغیر با روحیه و انگیزه کارآفرینی پرداخته است. اولیور و

1. Mfadi

2. Konig & Lauermann

همکاران^۱ (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای، مهم‌ترین انگیزه‌های کارآفرینانه را شامل مواردی مانند فرصتی برای پیاده‌سازی ایده‌های خود، خلق چیزهایی با ایده خود، استقلال شخصی، رئیس بودن در یک گروه و به دست آوردن فرصت‌های مالی مستقل می‌دانند. چان^۲ و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی رابطه بین انگیزه کارآفرینی و کارآمدی کارآفرینی پرداخته و دریافته‌اند که انگیزه کارآفرینی و کارآمدی کارآفرینی بر یکدیگر تأثیر دارند؛ آن‌ها همچنین به این نتیجه رسیدند که کارآمدی کارآفرینی و انگیزه کارآفرینی بر قصد و نیت کارآفرینی، تأثیر مثبت و معناداری دارد. یافته‌های حسینی و خسروی لقب (۱۳۹۵) نشان داد که انگیزه کارآفرینی، کارآمدی کارآفرینی و شبکه‌های اجتماعی بر قصد و نیت کارآفرینی تأثیر مثبت و معناداری دارند؛ همچنین این نتیجه به دست آمد که کارآمدی کارآفرینی و انگیزه کارآفرینی بر یکدیگر تأثیر مثبت و معنادار دارند. نتیجه تحقیق ذکریائی و اسلامی (۱۳۹۵) نیز نشان داد برنامه درسی کارآفرینی با میزان انگیزه خوداشتغالی هنرجویان هنرستان‌های کار و دانش، رابطه معنی‌دار و مثبت دارد. همچنین یافته‌های تحقیق روشن (۱۳۹۱) نشان داد بین آموزش کارآفرینی و عوامل آموزش کارآفرینانه با روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان، رابطه وجود دارد. حال به نظر می‌رسد بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان با انگیزه و روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس فنی و حرفه‌ای و کار و دانش، کمتر مورد پژوهش قرار گرفته است و خلأهای پژوهشی در این زمینه وجود دارد. در این راستا، محقق درصدد یافتن پاسخ علمی به این سؤال است که آیا بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان با روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس دخترانه فنی و حرفه‌ای و کار و دانش شهر همدان در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ رابطه وجود دارد؟ که برای پاسخ به این سؤال و با توجه به اهداف پژوهش، فرضیه‌های زیر مطرح شد:

- ۱- بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و انگیزه کارآفرینی با روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.
- ۲- اثر مستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان، مثبت و معنی‌دار است.
- ۳- اثر مستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان، مثبت و معنی‌دار است.
- ۴- اثر غیرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی با نقش میانجی انگیزه کارآفرینی، مثبت و معنی‌دار است.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های همبستگی با استفاده از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری می‌باشد که هدف آن، بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه و انگیزه کارآفرینی

1. Olivier et al
2. Chan

دانش‌آموزان می‌باشد. روش تحقیق، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان مدارس دخترانه فنی و حرفه‌ای و کار و دانش شهر همدان به حجم ۷۹۹ نفر بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم ۲۶۰ نفر انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌های پژوهش، پرسشنامه‌هایی به شرح ذیل بود:

الف: پرسشنامه صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان: برای سنجش صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان از پرسشنامه امین‌خندقی، جامه‌بزرگ و سعیدی‌رضوانی (۱۳۹۳) اقتباس شد. این پرسشنامه شامل ابعاد مبانی تخصص حرفه‌ای، روابط مدرسه-جامعه، راهنمایی و مشاوره، طراحی آموزشی، مدیریت آموزشی، عمل آموزشی، ارزشیابی آموزشی، اعتقادی و اخلاقی و ۵۸ سؤال می‌باشد و به گونه تفکیکی و با استفاده از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان را مورد سنجش قرار می‌دهد. پایایی این پرسشنامه ۰/۹۳ به دست آمد.

ب: پرسشنامه روحیه کارآفرینی: برای سنجش این متغیر از پرسشنامه سنجش روحیه کارآفرینی هوشمندان مقدم‌فرد و رضوانفر (۱۳۹۴) بهره گرفته شد. این پرسشنامه، ۶ بعد روحیه ریسک‌پذیری، استقلال‌طلبی، موفقیت‌طلبی، نوآوری، کنترل‌پذیری، ابهام‌پذیری (تحمل ابهام) را می‌سنجد که براساس رویکرد روان‌شناختانه کارولند و همکاران (۱۹۸۴)، به نقل از منصور نژاد، (۱۳۸۹) تهیه شده است و پایایی این پرسشنامه $\alpha = 0.88$ به دست آمد.

ج: پرسشنامه انگیزه کارآفرینی: پرسشنامه مذکور در برگرنده ۸ گویه است و به گونه تفکیکی و با استفاده از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از (کاملاً مخالفم، ۱ الی کاملاً موافقم، ۵) انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان را مورد سنجش قرار می‌دهد. پایایی این پرسشنامه $\alpha = 0.85$ به دست آمد. بعد از بررسی روایی محتوایی و صوری پرسشنامه‌ها و گرفتن تعداد جمعیت آماری، نمونه‌گیری انجام شد و سپس اخذ مجوز صورت پذیرفت و در نهایت، با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، پرسشنامه‌ها بین ۲۸۰ نفر توزیع شد و در پایان، ۲۶۰ پرسشنامه کامل و صحیح، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی از آماره‌هایی نظیر میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی و در سطح استنباطی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون بهره گرفته شده است، همچنین برای تعیین میزان و قدرت توان تأثیر صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی و انگیزه کارآفرینی از مدل‌یابی معادلات ساختاری بر اساس نرم افزار آماری LISREL استفاده شد.

یافته‌ها

در جدول (۱)، شاخص‌های توصیفی متغیرها شامل میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی ارائه شده‌اند. کلاین^۱ (۲۰۱۱) پیشنهاد می‌کند که در مدل‌یابی علی، توزیع متغیرها باید نرمال باشد.

1. Kline

قدرمطلق چولگی و کشیدگی متغیرها به ترتیب نباید از ۳ و ۱۰ بیشتر باشد. لذا با توجه به جدول شماره ۱، قدرمطلق چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها کمتر از مقادیر مطرح شده می‌باشد. بنابراین پیش فرض مدل‌یابی علی یعنی نرمال بودن تک‌متغیری برقرار است. در جدول شماره ۲ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

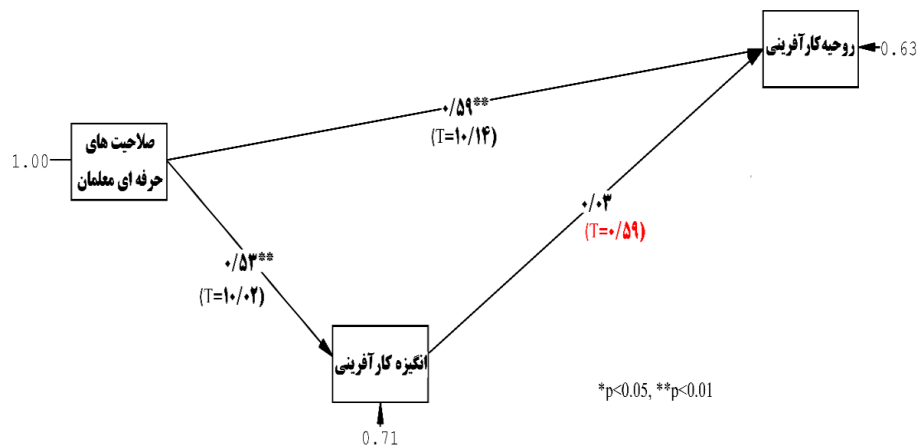
جدول (۱) شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	۳/۱۱	۰/۶۱	-۰/۱۲	۰/۴۶
انگیزه کارآفرینی	۳/۹۲	۰/۷۴	-۰/۸۷	۱/۲۲
روحیه کارآفرینی	۳/۷۶	۰/۶۰	-۰/۰۳	-۰/۶۷

جدول (۲) ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳
صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	۱		
انگیزه کارآفرینی	۰/۵۳**	۱	
روحیه کارآفرینی	۰/۶۰**	۰/۳۴**	۱

با توجه به جدول (۲)، بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان (۰/۶۰) و انگیزه کارآفرینی (۰/۳۴) با روحیه کارآفرینی در سطح ۰/۰۱ رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. آزمون الگوی نظری پژوهش و برازش آن با داده‌های گردآوری شده، با روش بیشینه احتمال و با استفاده از نرم افزار لیزرل نسخه ۸/۸ انجام شد. در شکل (۱)، الگوی آزمون شده پژوهش حاضر، ارائه شده است.

شکل (۱) الگو آزمون شده پژوهش

طبق اطلاعات شکل (۱)، اثر مستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی (۰/۵۹) با آماره تی ۱۰/۱۴ در سطح ۰/۰۰۱ مثبت و معنی‌دار است. اثر مستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر انگیزه کارآفرینی (۰/۵۳) با آماره تی ۱۰/۰۲ در سطح ۰/۰۰۱ مثبت و معنی‌دار است. اثر مستقیم انگیزه کارآفرینی بر روحیه کارآفرینی (۰/۰۳) با آماره تی ۰/۵۹ معنی‌دار نمی‌باشد. اثر غیرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی با نقش میانجی انگیزه کارآفرینی (۰/۰۱) با آماره تی ۰/۹۶ معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول (۳) مسیرهای آزمون‌شده در تحلیل مسیر

متغیرها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات کل
بر روی روحیه کارآفرینی از صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	۰/۵۹**	۰/۰۱	۰/۶۰
انگیزه کارآفرینی	۰/۰۳	-	۰/۰۳
بر روی انگیزه کارآفرینی از صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان	۰/۵۳**	-	۰/۵۳

برای بررسی میزان برازش مدل آزمون‌شده از شاخص‌های معرفی‌شده توسط کلاین (۲۰۱۱) استفاده شد. این شاخص‌ها برای تحلیل مسیر شامل $X^2/d.f$ که مقادیر کمتر از ۳ قابل پذیرش است، شاخص مجذور میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) که مقادیر کمتر از ۰/۱ نشانگر برازش مناسب الگو هستند و در نهایت، معنی‌دار نشدن مدل آزمون‌شده پژوهش، نشانگر برازش مناسب مدل آزمون‌شده پژوهش است.

جدول (۴) مشخصه‌های برازندگی انطباق

X^2/df	RMSEA	P
۳/۰۲	۰/۰۷۲	۰/۰۸

بحث و نتیجه‌گیری

به طور کلی هدف از انجام این پژوهش، بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس دخترانه فنی و حرفه‌ای و کار و دانش شهر همدان در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ بود. بررسی‌های حاصل از مبانی نظری و پیشینه پژوهش، مبین این امر است که امروزه آموزش با کیفیت، کلید اصلی توسعه و پیشرفت آموزش و پرورش است. معلمان هم در این فرایند، از مخابره‌کننده اطلاعات به یاری‌گر فراگیران و راهنما تغییر نقش دادند و لازم است با کسب دانش و مهارت‌های جدید و شایستگی‌های لازم، جایگاه حرفه‌ای خود را بیشتر ارتقا ببخشند؛ زیرا کیفیت هر جامعه‌ای به کیفیت نظام آموزشی آن جامعه، مرتبط است و کیفیت نظام آموزشی هم به کیفیت معلمان بستگی دارد. نتایج پژوهش‌های صفا و آذرنژاد (۱۳۹۶) در زمینه تأثیر مثبت و

معنی‌دار صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزش‌گران بر عملکرد شغلی آن‌ها؛ اخگرو خلیلی (۱۳۹۵) مبنی بر معنادار بودن تأثیر ابعاد مختلف صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر تربیت شهروندی دانش‌آموزان؛ نصیری و عبدالملکی (۱۳۹۳) رابطه مثبت و معنادار بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان؛ همچنین رابطه مثبت و معنادار بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و ارزیابی سازمانی با خودارزیابی آن‌ها؛ پدید (۱۳۹۵) تبیین صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان فنی و حرفه‌ای در ابعاد صلاحیت‌های فنی (تکنیکی)، صلاحیت‌های اجتماعی انسانی و صلاحیت‌های آموزشی ماهزانی و همکاران (۲۰۱۰)؛ و کونینگ و لاورمن (۲۰۱۶) رابطه مثبت و معنادار صلاحیت‌های حرفه‌ای آموزش‌گران با سطح خودکارآمدی آن‌ها در انجام وظایف شغلی‌شان، همگی تأکید بر تأثیر و رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر متغیرهای مختلف دارند. این پژوهش با توجه به ضرورت کارآفرینی و ایجاد شوق و انگیزه در افراد به خصوص در دانش‌آموزان برای کمک به تولید ثروت، توسعه فناوری و ایجاد اشتغال از یک سو، و اهمیت صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان به منزله یکی از متغیرهای اصلی تأثیرگذار بر پیشبرد اهداف کارآفرینی از سوی دیگر، با هدف اصلی بررسی رابطه بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان انجام شد. نتایج حاصل از آزمون نشان داد بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و انگیزه کارآفرینی با روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛ لذا فرضیه اصلی تأیید شد. این نتیجه با یافته‌های پژوهش صفا و آذرنژاد (۱۳۹۶)؛ موسوی و ابادری (۱۳۹۶)؛ نصیری و عبدالملکی (۱۳۹۳)؛ جلیلی و نیک‌فرجام (۱۳۹۳) و کونینگ و لاورمن (۲۰۱۶) همخوانی دارد. در راستای تأیید این یافته، همان‌طور که قبلاً اشاره شد باید گفت یکی از مؤلفه‌های اثرگذار و مهم در ایجاد روحیه و انگیزه کارآفرینی در کشورها، نظام آموزشی آن و در درون نظام آموزشی، معلمان می‌باشند؛ زیرا موفقیت و پیشرفت دانش‌آموزان متأثر از خصوصیات، کیفیات و شایستگی‌های علمی، فرهنگی، دینی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی معلمان است. به‌طور ویژه، برنامه‌ریزی آموزشی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای جهت تربیت افراد کارآفرین و تکنیسین، مستلزم توجه به صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان و هنرجویان است و در این زمینه، ارتقا و بازسازی مداوم صلاحیت‌های فنی و حرفه‌ای معلمان، ضروری است؛ زیرا معلمان علاوه بر رشته تخصصی لازم است دانش و مهارت خود را در تکنولوژی‌های نوین به‌روز نموده تا بتوانند آن‌ها را در تدریس به کار گیرند.

نتایج فرضیه دوم پژوهش نشان داد اثرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان، مثبت و معنی‌دار می‌باشد. یعنی با افزایش شایستگی و صلاحیت‌های علمی-آموزشی، اجتماعی، شخصیتی-رفتاری، فکری، حرفه‌ای، مدیریتی، فناوری و اخلاقی معلمان هنرستان‌ها، روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. این یافته نیز نتایج تحقیقات قبلی همچون اخگرو و خلیلی (۱۳۹۵)؛ حاجی‌میررحیمی و حسینی (۱۳۸۱)؛ نصیری و عبدالملکی (۱۳۹۳)؛ و آلکان و اردم (۲۰۱۴) را تأیید می‌کند و با آن‌ها همخوانی دارد. در تبیین این

نتایج باید گفت دانش‌آموزان علاقه‌مند به ادامه تحصیل در مدارس فنی و حرفه‌ای و کار و دانش، به قصد تبدیل شدن به تکنسین و نیروی کار ماهر و کاردان، وارد آنجا می‌شوند و انتظار دارند که معلمان با توانمندی‌ها و شایستگی‌های لازم بتوانند در این مسیر یاری‌گرشان باشند. چنانچه یکی از اهداف عملیاتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ارتقای منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه‌ای منابع انسانی، با تأکید بر نقش الگویی و جایگاه معلم است و از راهکارهای رسیدن به این امر مهم، توجه به صلاحیت‌های عمومی، تخصصی و حرفه‌ای معلمان است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). نتایج بعدی پژوهش، مؤید آن بود که اثرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر انگیزه کارآفرینی دانش‌آموزان مثبت و معنی‌دار نبوده و همچنین اثرغیرمستقیم صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان بر روحیه کارآفرینی با نقش میانجی انگیزه کارآفرینی معنی‌دار نمی‌باشد.

به طور کلی بر اساس یافته‌های این پژوهش و در تبیین کلی ارتباط بین صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان با انگیزه و روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان می‌توان نتیجه گرفت: برخورداری معلمان جامعه مورد مطالعه از مهارت، شایستگی و صلاحیت‌های حرفه‌ای، زمینه لازم را برای موفقیت در کارآفرینی فراهم می‌آورد. در واقع برخورداری این معلمان از صلاحیت‌های حرفه‌ای به‌طور ویژه و مؤثر، منجر به ایجاد انگیزه جهت کارآفرینی دانش‌آموزان می‌گردد.

منابع

- اخگر، مسعود؛ و خلیلی، معصومه. (۱۳۹۵). بررسی نقش صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان دوره ابتدایی بر تربیت شهروندی دانش‌آموزان. دومین همایش ملی تربیت معلم، اصفهان: دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه اصفهان، قابل دسترس در سایت: https://www.civilica.com/Paper-CPHE02-CPHE02_004.html
- امین‌بیدختی، علی‌اکبر؛ و مالکی، فاطمه. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش مهارت تزییر در تقویت روحیه کارآفرینی. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۵ (۱)، پیاپی ۱۷، ۱۷۴-۱۵۱.
- امین‌خندقی، مقصود؛ جامه‌بزرگ، مرضیه؛ و سعیدی‌رضوانی، محمود. (۱۳۹۳). نیازسنجی شایستگی حرفه‌ای هنرآموزان هنرستان فنی و حرفه‌ای بر مبنای مدل بورچ و تحلیل کوادرات. *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی*، ۱ (۲)، ۲۲۴-۱۸۹.
- بهرام‌زاده، محمد مهدی؛ باورصاد، بلقیس؛ و جعفرپور، محمود. (۱۳۸۵). ارزیابی نقش جو سازمانی در روحیه کارآفرینی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر اهواز. *نشریه علوم تربیتی*، ۶ (۱)، ۱۹۱-۱۸۱.
- بیژنی، مسعود؛ حقیقی، نگین؛ کرمی، غلامحسین؛ عسگری‌قدس، محمد؛ و زند، معصومه. (۱۳۹۴). واکاوی ویژگی‌های روان‌شناختی کارآفرینان و عوامل پیشبرنده کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی. *فصلنامه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، ۸ (۱)، ۹۴-۷۹.
- پدید، مجید. (۱۳۹۵). *همسویی ارزیابی سازمانی با خودارزیابی و صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی شهر بیرجند*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه بیرجند.

- جلیلی، مهسا؛ و نیک‌فرجام، حسین. (۱۳۹۳). بررسی وضع موجود توانایی و صلاحیت‌های معلمان از دیدگاه دانش‌آموزان و مقایسه با وضع مطلوب از دیدگاه صاحب‌نظران در درس فیزیک سال چهارم دبیرستان‌های شهر قدس. *مجله پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۱۱(۱۳)، ۱۳۸-۱۲۹.
- چرمچیان‌لنگرودی، مهدی؛ و توسلی، فاطمه. (۱۳۹۳). بررسی سازه‌های مؤثر بر تقویت روحیه کارآفرینی اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی. *فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، ۱۲(۴)، ۵۹-۵۴.
- حاتم‌زاده، علیرضا؛ طرخان، رضاعلی؛ طهرانی‌نژاد، میترا؛ تحویل‌داری، بهاره؛ و فریبز، امید. (۱۳۹۵). شناسایی صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان مراکز دولتی آموزش فنی و حرفه‌ای شهر تهران. *پنجمین همایش ملی و چهارمین همایش بین‌المللی مهارت‌آموزی و اشتغال*، تهران.
- حاجی‌میرحیمی، سیدداوود؛ حسینی، سیدمحمود. (۱۳۸۱). استراتژی تحقق قابلیت‌های حرفه‌ای و تأمین نیازهای آموزشی و حرفه‌ای آموزشگران مؤسسات آموزش عالی کشاورزان ایران. *مجله علوم کشاورزی*، ۹(۱)، ۱۴۵-۱۲۵.
- حسینی، سیدیعقوب؛ و خسروی لقب، زهره. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر قصد و نیت کارآفرینی دانشجویان رشته مدیریت. *فصلنامه مطالعات منابع انسانی*، ۵(۲۱)، ۱۳۰-۱۱۳.
- ذکریایی، منیژه؛ و اسلامی، پروین. (۱۳۹۵). رابطه برنامه درسی کارآفرینی با میزان انگیزه خوداشتغالی هنرجویان هنرستان‌های کار دانش. *دومین کنفرانس بین‌المللی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد*.
- روحی، لیلا. (۱۳۹۳). *بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری کارآفرینی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه*. پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
- روشن، محمدرحیم. (۱۳۹۱). *بررسی رابطه بین آموزش کارآفرینانه معلم بر روحیه کارآفرینانه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.
- سبحانی‌نژاد، مهدی؛ و تژدان، امیررضا. (۱۳۹۴). تبیین چارچوب صلاحیت‌های حرفه‌ای مربیان و استادکاران آموزش فنی و حرفه‌ای. *دو فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی*، ۴(۸)، ۸۸-۶۳.
- سعیدی‌کیا، مهدی. (۱۳۸۶). *اصول و مبانی کارآفرینی*، تهران: نشر کیا.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۵). *روان‌شناسی یادگیری و آموزش*، تهران: نشر دوران.
- شفیع‌زاده، حمید؛ سلیمانی، نادر؛ و شوریاب، مریم. (۱۳۹۳). بررسی وضعیت موجود صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی شهرستان گرمسار. *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار*، ۸(۱)، ۸۹-۸۲.
- شیری، نعمت‌اله؛ و علی‌بیگی، امیرحسین. (۱۳۹۴). شناسایی انگیزه‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی: کاربرد مقیاس بندی چندبعدی. *فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۴۶(۲)، ۳۴۷-۳۶۲.
- صفا، لیلا؛ و آذرنژاد، کریم. (۱۳۹۶). تأثیر مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای بر عملکرد شغلی آموزشگران هنرستان‌های کشاورزی استان‌های شمال غرب کشور. *فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۹(۴۱)، ۱۴۶-۱۳۰.

- عبابف، زهره؛ فراستخواه، مقصود؛ مهرعلیزاده، یدالله؛ و فتحي و اجارگاه، کوروش. (۱۳۹۳). تأمل بر صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در مطالعات برنامه درسی. *مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۱۵۷-۱۸۲، (۲)۶.
- عبدالهی، بیژن؛ دادجوی توکلی، عطیه؛ و یوسلیانی، غلامعلی. (۱۳۹۳). شناسایی و اعتبارسنجی شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان اثربخش. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۴۷-۲۵، (۴۹)۱۳.
- علی‌نژاد، محسن؛ و عبدالله‌زاده، حمید. (۱۳۹۳). بررسی صلاحیت‌های معلمان، یادگیری دانش‌آموزان و رشد حرفه‌ای معلمان. *دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، چالش‌ها و راهکارها*، شیراز.
- ملکی، حسن. (۱۳۸۸). *صلاحیت‌های حرفه معلمی*. تهران: انتشارات مدرسه، چاپ چهارم.
- منصوری‌نژاد، عبدالحکیم. (۱۳۸۹). *بررسی ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- نصیری، فخرالسادات؛ و عبدالملکی، شوبو. (۱۳۹۳). تحلیل صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در تبیین خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان. *مجله پژوهش در آموزش*، (۱)۱، ۶۶-۷۵.
- هوشمندان‌مقدم‌فرد، زهرا؛ و رضوانفر، احمد. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر روحیه کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کشاورزی استان زنجان. *مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، (۳)۸، ۱۱-۲۶.
- Alkan, F. & Erdem, E. (2014). The relationship between metacognitive awareness, teacher self-efficacy and chemistry competency perceptions. *Procardia-Social and Behavioral Sciences*, 143, 778-783.
- Bauer, W. (2007). "International Perspective on Teacher and Lecturer in TVE". *University Bremen-ITB Bulletin*.
- Chan, K. Y; R. Ho, M.-h; S. Chernyshenko, O; Bedford, O., A. Uy, M., Gomulya, D., et al. (2012). Entrepreneurship, professionalism, leadership: A framework and measure for understanding boundary less careers. *Journal of Vocational Behavior* 81, 81(1), 73-88.
- Darling-Hammond, L. (2003). Teacher Quality and Student Achievement: A of Competence, The Australian Educational Researcher, Vol 35, No 1, PP review of State Policy Evidence. *Education Policy archives*, 8 (1), 13
- Dittrich, J. (2012). " Reformulating the Paradigm of Vocational and Technical Education?", In: Proceedings of the APTEKINDO.
- Huntly, H. (2008). Teachers' Work: Beginning Teachers' Conceptions, 125-145.
- Konig, J. and Lauermann, F. (2016). Teachers professional competence and wellbeing: Understanding the links between general pedagogical knowledge, self-efficacy and burnout. *Learning and Instruction*, 45, 9-19.
- Laspita, S; Breugst, N; Heblich, S; and Patzelt, H (2012). Intergenerational transmission of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 27, 414-445.-
- Mahazani, A, Kaprawi, N & Razzaly. W. (2010). " Development of a New Empirical Based Competency Profile for Malaysian Vocational Education and Training Instructors", Proceedings of the 1stUPI International Conference on Technical and Vocational Education and Training Bandung, Indonesia, 10-11 November 2010.
- Mfadi, I. H. (2001). *A needs assessment of professional competencies of Jordanian vocational secondary teachers*, for degree of doctor of philosophy. University of Nebraska-Lincoln.

- Moreno, J. (2007). Do the initial and the continuous teacher' professional development sufficiently prepares teachers to understand and cope with the complexities of today and tomorrow' education? *Journal of Educational Change*, 8(9), 169-173.
- Nijveldt, M; Mieke B; Douwe, B; Nico, V; & Theo, W. (2005). Assessing the interpersonal competence of beginning teachers: The quality of the judgment process. *International Journal of Educational Research*, 43,(2), 89-102.
- Olivier, G; Frank, J; Mark, P; Rachel, S. S; Francisco, L. & Bryan, T. (2011). Entrepreneurial intentions, motivations and barriers: Differences among American, Asian and European students. *International entrepreneurship management Journal*, 7: 219- 238.
- Rauner, F. (2012). TVET Teacher and Trainer Competence: A key factor for a high quality of training the work force. AATP Conference, MERSETA , *Johannesburg, South Africa*, 26.9.2012.
- Shane, S., Locke, E. A., & Collins, C. J. (2003). Entrepreneurial motivation. *Human resource management review*, 13(2), 257-279.
- Yilmaz, Ercan. (2010). The Analysis of Organizational Creativity in Schools Regarding Principals' Ethical Leadership characteristics. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3949- 3953.
- Zhuplev, A; Konkov, A; & Kiesner, F. (1998). Russian and American Small Business: Motivations and Obstacles. *European Management Journal*, 16(4), 505-516.